

Турчин Наталія

Здобувач другого рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

(керівник ст.викл. Михайло Дубель)

ORCID: 0009-0007-7351-1337

ПРОГРАМА LEADER ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Реформа децентралізації, яку розпочав у 2014 році уряд Володимира Гройсмана, вважається найуспішнішою реформою в Україні. Децентралізація полягала не лише у передачі повноважень, ресурсів та відповідальності від центральної влади до органів місцевого самоврядування, а й у формуванні спроможної громади. Ефективність місцевого самоврядування якнайкраще було продемонстровано в перші дні повномасштабного вторгнення російської федерації до України, коли громади мобілізували свої фінансові та людські ресурси значно швидше та ефективніше, ніж центральні органи влади.

В результаті децентралізації, всупереч спротиву місцевих еліт та комунікаційних бар'єрів між владою та суспільством, у Вінницькій області утворено 63 міські, селищні та сільські територіальні громади, що об'єднують 1504 населених пункти.

Частка міських громад у Вінницькій області становить 28,6 %. Вони об'єднують міста та прилеглі до них населені пункти. З чисельністю 1 065,652 тис. осіб та запланованим бюджетом на 2025 рік (без урахування трансфертів) в обсязі 11 519 318,5 тис. гривень, вони є досить конкурентоспроможними. Відповідно, частка селищних та сільських територіальних громад Вінниччини становить 71,4%. Основу цих громад, що мають загальну чисельність 590 755 тис. осіб, складають селища міського типу, які були локальними адміністративними центрами, та села [4]. Річний запланований обсяг бюджету сільських та селищних громад на 2025 рік (без урахування трансфертів) становить лише 3 839 860,4 тис. гривень, що є мінімально необхідним для функціонування громад. Очевидно, що сільські та селищні територіальні громади не є конкурентоспроможними порівняно із міськими, а тому проблема пошуку та застосування інструментів для підвищення їх конкурентоспроможності є важливою та актуальною.

Потужним інструментом сталого розвитку сільських територій в

Європейському Союзу, що базується на активній участі громад, є програма LEADER.

Програма LEADER (фр. Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale – Зв'язок між діями з розвитку сільської економіки) – це ініціатива Європейського Союзу, яка була започаткована у 1991 році. Основна ідея програми LEADER полягає в тому, щоб рішення про розвиток регіонів ухвалювалося самими громадами, а не центральними органами влади. Для цього створюються так звані локальні групи дій (LAG – Local Action Groups), до складу яких входять представники громад, бізнесу, громадських організацій та органів влади для спільного управління розвитком територій [1].

Програма LEADER ґрунтується на семи ключових принципах, які відрізняють її від традиційних підходів до регіонального розвитку.

1. Принцип «знизу вгору» означає, що місцеві громади самостійно визначають пріоритети розвитку. Рішення ухвалюються на рівні локальних груп дій (LAG), які відповідають за планування та впровадження проєктів.

2. Принцип територіального підходу визначає, що кожна окрема територія має власну стратегію розвитку, адаптовану до місцевих потреб і можливостей, а також власну локальну групу дій, яка може охоплювати 10 000–150 000 жителів.

3. Принцип партнерського підходу передбачає створення локальних груп дій із представників місцевої влади (менше 50% складу), громадських організацій, малого бізнесу, фермерів, підприємців. Усі партнери мають рівні права у прийнятті рішень.

4. Принцип децентралізованого управління фінансами означає, що кожна локальна група дій самостійно розпоряджається виділеними коштами та реалізовує проєкти за підтримки ЄС та національних урядів.

5. Принцип інноваційності полягає у заохоченні використання нових методів та технологій, які можуть сприяти сталому розвитку, зокрема, цифрових платформ для просування місцевої продукції, застосування енергозберігаючих технологій тощо.

6. Принцип багаторівневого та комплексного підходу передбачає підтримку проєктів, які поєднують різні сфери, наприклад, сільське господарство, туризм, культуру, екологію, соціальні ініціативи, а також використання ресурсів кількох секторів для формування інтегрованих підходів.

7. Принцип міжрегіонального співробітництва. LAG можуть взаємодіяти між собою та з іншими регіонами Європи, обмінюючись досвідом і кращими практиками. Для координації та підтримки учасників діє Європейська мережа

LEADER (ENRD) [3, с. 11].

Фінансування програми здійснюється в рамках Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD). Саме цей фонд покриває основну частину витрат (зазвичай 50-85%). Іншими джерелами фінансування можуть бути державні та місцеві бюджети, а також співфінансування бізнесу та міжнародних організацій.

Програма LEADER може здійснюватися за багатьма напрямками, зокрема, розвиток місцевого підприємництва, інфраструктура, туризм, культурна спадщина, екологічні ініціативи тощо.

Підхід LEADER має велике значення для розвитку сільських територій, оскільки він залучає громаду до процесу прийняття рішень, стимулює місцеві ініціативи, сприяє інноваціям та співробітництву між територіальними громадами, підвищує економічну конкурентоспроможність громад через активну участь усіх зацікавлених сторін. Завдяки впровадженню LEADER, тисячі сільських громад у Європі отримали можливість не лише підвищити рівень життя, а й забезпечити довгострокову економічну стабільність та процвітання [5].

В Україні програма LEADER поки не діє, проте для громад Вінницької області її використання може відкрити низку можливостей. Аналізуючи досвід країн, які впровадили LEADER, можна зробити висновок, що активна участь місцевих громад у розвитку регіонів може стати потужним інструментом для досягнення сталого та інклюзивного зростання за умови ефективної взаємодії всіх зацікавлених сторін. Для успішного впровадження програми необхідно виконання ряду дій, зокрема:

- 1) проведення комунікаційної кампанії та інформування мешканців про можливості, які отримає громада, використовуючи програму LEADER;
- 2) залучення представників місцевої влади, бізнесу, громадських організацій та активістів для визначення пріоритетів розвитку (формування місцевої ініціативної групи (LAG);
- 3) проведення аналізу локальних ресурсів, потреб громад і можливостей розвитку (сільське господарство, туризм, культурна спадщина тощо);
- 4) розробка стратегії з урахуванням особливостей регіону;
- 5) розробка детальних проєктних заявок на фінансування проєктів, передбачаючи моделі співфінансування;
- 6) запуск конкретних проєктів, встановлення системи моніторингу їх ефективності і за необхідності коригування стратегії;

7) налагодження співпраці між громадами та міжнародними партнерами для обміну досвідом і залучення додаткових ресурсів [2, с. 132].

Кожен з цих кроків є важливою ланкою у системному процесі впровадження підходу LEADER у громадах сільської місцевості Вінниччини.

Використання LEADER дозволить сільським та селищним громадам Вінницької області активно впливати на власний розвиток через залучення коштів Європейського Союзу задля модернізації інфраструктури, розвитку туризму, агробізнесу, ремесл та збереження культурної спадщини. Це стимулюватиме створення нових робочих місць і підтримуватиме економічне зростання громад, а активна участь місцевих жителів у прийнятті рішень сприятиме розвитку соціального капіталу, підвищенню рівня життя та зміцненню місцевої ідентичності. Програма LEADER сприятиме адаптації громад до сучасних викликів і більш ефективному використанню місцевого потенціалу, а також дозволить інтегрувати місцеві ініціативи у більш широкі європейські проєкти розвитку в контексті вступу України до Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Запровадження підходу LEADER для стимулювання активності в громадах. Всеукраїнська Асоціація ОТГ. *Всеукраїнська Асоціація ОТГ*. URL: <https://hromady.org/zaprovadzhennya-pidxodu-leader-dlya-stimulyuvannya-aktivnosti-v-gromadax/> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Киристюк С. В. Організаційні засади підтримки неаграрної діяльності у сільській місцевості: імплементація досвіду ЄС. *Український соціум*. 2016. Т. 1, № 16. С. 132.
3. Корінець Р. Я. Запровадження підходу LEADER в практику сільських громад. *Заходи з питань розбудови тг, аграрного і сільського розвитку, сталого розвитку сільської місцевості* : матеріал вебінару. С. 11.
4. Соціально-економічний аналіз Вінницької області. Вінницька обласна державна адміністрація. *Вінницька ОДА*. URL: https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/CEanaliz__.pdf (дата звернення: 24.03.2025).
5. У молдовському місті Ришкани пройшла міжнародна конференція щодо впровадження проєкту LEADER. *i-vin.info*. URL: [https://i-vin.info/news/bulo-b-dobre-stilki-koshtiv-zaluchati-na-lokalni-proyekti--predstavniki-vinnickih-gromad-u-moldovi-\(foo\)-3672.html](https://i-vin.info/news/bulo-b-dobre-stilki-koshtiv-zaluchati-na-lokalni-proyekti--predstavniki-vinnickih-gromad-u-moldovi-(foo)-3672.html) (дата звернення: 25.03.2025).